

EL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA. 50 ANYS D'UNA INSTITUCIÓ MATARONINA

Parlament de Nicolau Guanyabens i Calvet, membre de l'equip del Museu Arxiu de Santa Maria, pronunciat en l'acte commemoratiu del cinquantè aniversari d'aquesta institució, el dia 21 de novembre passat al Saló de sessions de l'Ajuntament de Mataró.¹

SALUTACIÓ I PRESENTACIÓ

Senyor alcalde, senyores regidores, senyors regidors, mossèn Josep Colomer, rector de Santa Maria, amics i col·laboradors de museus i arxius, membres de l'equip del Museu Arxiu, amics i simpatitzants d'aquesta institució, senyores i senyors:

Llegeixo textualment un fragment de la revista *Museu* del febrer de 1949. Tota la vida col·lectiva de la ciutat encara vibrava després de la celebració del primer centenari del ferrocarril.

«El continuat progrés de la ciutat a causa de la vida moderna, industrial o mercantil, fa que mantes vegades es posi en perill i fins i tot desaparegui part del nostre patrimoni artístic i històric. El bon nom que avui hem conquerit de ciutat cristiana i culta cal que sia emparat per una eficient obra no interrompuda de cultura; i no cal dir com aquesta és mesurada per l'amor amb què tenim cura de les nostres coses pretèrites.

Ara doncs que la ciutat té set de personalitat i està esperonada per conèixer son passat, veiem que és el moment més indicat per fer present que tenim una història nostra a voltes ben brillant i que del nostre passat resten vestigis que cal respectar i conrear si no ens volem fer reus davant les futures generacions».²

L'home que escriu aquest fragment és el mateix que tres anys abans, al febrer de 1946, fa possible la inauguració del primer emplaçament del Museu Arxiu de la parròquia de Santa Maria, efemèride que aquest any ens ocupa, perquè d'això ja fa mig segle.

El dia 2 de febrer de 1946, diada de la Mare de Déu Candelera, després de l'ofici, s'inaugura

el Museu Històric Arxiprestal de Santa Maria, promogut per l'Obra de Sant Francesc, i fet realitat pel seu primer director Lluís Ferrer i Clariana, d'acord amb mossèn Antolí Vancell, rector. S'instal·la a l'antiga sala de l'Arxiu de la Comunitat de preveres situada sobre la sagristia de la basílica.³

Comença el trajecte una institució que deixa petja a Mataró; avui el seu logotip (el crismó de la lauda sepulcral) forma part de la identitat d'aquesta ciutat. A Ferrer, l'esperona la il·lusió de preservar els vestigis del passat per reforçar la personalitat de la seva estimada ciutat. Creant el Museu Arxiu, fa possible que el patrimoni museístic i documental de la parròquia més antiga del terme se salvi, s'ordini i es custodii.

L'any 1974 un renovat equip pren la torxa de Ferrer amb el mateix esperit i la certesa que el patrimoni cultural de la parròquia de Santa Maria, resum de la història dels cristians de Mataró, és també patrimoni i part integrant de la història de la ciutat. L'editorial d'*El Punt* de 4 de febrer passat, es refereix al Museu Arxiu així: «El gran encert dels seus gestors, amb Manuel Salicrú al davant en l'actualitat, ha estat fer-ne una entitat molt viva i convèncer els ciutadans que dins aquelles quatre parets del Museu i de l'església hi ha una part important, decisiva, de la vida passada dels mataronins de qualsevol condició».

Us proposo un passeig panoràmic per les dues èpoques d'aquesta institució mataronina. Vint-i-cinc anys de recuperació i endreça per part de Ferrer, tres anys intermedis... i vint-i-dos que en porta el nou equip que està afermant el Museu Arxiu com a equipament cultural al servei de la ciutat.

LA PRIMERA ETAPA

Alguns dels qui esteu aquí presents encara recordeu com feia goig aquella sala gran, freda i fosca, sostre alt, armaris i vitrines, lligalls arrengherats... La testa del Pare Etern del segle XVIII que coronava el retaule de l'altar major fins al 1936, el tabernacle de la Mare de Déu del Roser del segle XVII, el monumental armari amb els ornaments del culte a les Santes, la creu parroquial de principis del XVII... Lluís Ferrer és en la pràctica l'artífex d'aquest conjunt expositiu. Per a ell representa la culminació d'un arriscat treball de salvaguarda en temps de guerra i d'un tenaç treball de recuperació en temps de postguerra.

El 2 de febrer de 1946. Aquesta és la data que queda per a la posteritat. Però res d'això no hauria estat possible sense els antecedents que preparen el camí. Alguns anys abans de la guerra, el senyor Josep Cateura i el reverend doctor Fèlix Castellà tenen la iniciativa de crear un museu parroquial. Disposen llavors de bastant material que emmagatzemen a les voltes de la capella de Sant Elm i del Sagrament vell. Malgrat tot, aquest intent de museu no prospera i queda estroncat per l'esclat de la guerra. El doctor Castellà és un mataroní de soca-rel, amic de tothom, personatge estimat. Sap de tot, sobretot del Mataró de principis de segle, i especialment del món del mar, les barques, la pesca i la seva gent. La seva passió per la història i la seva condició de clergue el porten a acaronar la idea de fundar el museu parroquial.

La guerra civil causa estralls de tot ordre. El vandalisme, amb la seva obsessió destructiva, fa desaparèixer nombroses obres d'art, edificis, imatges i tot allò que té un signe religiós. És un moment idoni per a l'expurgació i el robatori, la inconsciència i la revenja. Perilla la vida de molta gent. Tot i això, gent valenta i responsable intenta salvar el que pot. Lluís Ferrer i Marià Ribas, col·laborant amb Rafael Estrany i protegits per Julià Gual, eviten amb traça i enginy una pila de destrosses a esglésies i ermites. Se'ls anomena popularment «La Creu Roja de l'art». En temps de guerra, la tasca de salvaguarda del patrimoni de la parròquia per part de particulars no es pot oblidar.

Acabada la guerra, Ferrer i Ribas són les dues persones que simbolitzen l'afany de recuperació del nostre patrimoni.

Aquest tàndem funcionava des de 1931, en què fan coneixença a l'Agrupació Científico-Excursionista del Círcol Catòlic d'Obrers. De Fer-

rer parteix la idea d'un curset d'arqueologia del Maresme, que imparteix Marià Ribas. Jesús Illa, Josep Montells, Esteve Albert i d'altres, entre caminades i troballes enceten amiat i coincidència d'il·lusions amb ells dos. Les iniciatives de la colla es tradueixen en una pila de realitzacions, com la que els porta a les prospeccions i excavacions del poblat de Burriac. Coneixen casa a casa, pedra a pedra els veïnats d'Alfar-Corredor i el de Mata, que consideren la quinta essència del Maresme. Entre els anys 1931 i 1939 aquest grup entusiasta fa una tasca meritíssima d'ordre pedagògic, de promoció cultural, de recerca arqueològica i salvaguarda del patrimoni artístic del Maresme de la qual avui no ens podem fer idea.

A partir de l'any 1939, s'afegeixen a la colla joves col·laboradors més o menys constants i esporàdics, com Joaquim Llovet, Jaume Lladó, Santiago Martínez, Josep Maria Guañabens o els germans Arenas, entre d'altres. Lluís Ferrer té la vocació de restablir la funció cultural de tots els edificis religiosos malmenats. És el motor, la convicció, la tenacitat, l'eficàcia. Marià Ribas és el treball pertinaç i ben fet, la saviesa, el mestre. La complementació està servida. La particularitat d'aquest equip de treball és que pràcticament tots es troben a cavall de la Secció d'Història i d'Arqueologia del Museu (creada l'any 1947) i de l'Obra de Sant Francesc (creada l'any 1943). Marià Ribas presideix la secció del museu; Lluís Ferrer és el cap visible de l'Obra de Sant Francesc.

L'Obra de Sant Francesc és l'instrument que Ferrer crea per canalitzar tots els impulsos restauradors de tradicions populars i d'edificis de caire religiós. Aquesta associació, d'inspiració franciscana, reuneix, en època de dictadura i privacions, tota la gent sensible per a la recuperació religiosa i cultural. El lema de l'Obra és: «Francesc reféu els edificis sagrats en defensa del cor dels homes».

No és ara justament el moment d'aturar-nos per detallar les realitzacions de l'Obra de Sant Francesc a Mataró i el Maresme, que van ser admirables; però no podem deixar d'esmentar-ne les més rellevants, com la restauració de l'església i el convent de les caputxines, de les ermites de Mata, del santuari del Corredor o la recuperació de les capelletes votives de carrer. Per descomptat no totes les activitats acaben amb èxit. Queden enlloc la malintencionada destrucció de la capella romànica de Cabrera per part dels propietaris, i tot l'afer de l'accés a Santa Rita, a Valldeix, sortosament acabat amb sentència judicial a favor de la parròquia de Santa Maria.

Representa que és l'Obra la que promou restauracions, edita goigs, organitza festes i aplecs, edita monografies, programa conferències i promou estudis. Però no ens hem d'enganyar. Utilitzant paraules dels propis col·laboradors de Ferrer, l'Obra és cent per cent Ferrer. O dit d'una altra manera: l'Obra de Sant Francesc és un nom; la institució és ell.

«Hom es fa creus que un home com Ferrer, de salut precària, que sosté una família amb el seu treball i sense patrimoni destacable, pugui tirar endavant aquesta immensa labor. Només la fe coratjosa i l'estimació per les tradicions històrico-religioses poden explicar la seva entrega».⁴

Una altra de les claus en què es basa la llarga llista de realitzacions és l'habilitat que té de trobar col·laboradors pertot arreu, estudiosos de la història, artistes, gent que acaba implicant-se en projectes concrets, gent que fa donatius econòmics o gent que forma comissions de propietaris dels llocs on es restaura una ermita o una capelleta de carrer. La mesura és sàvia, perquè a més d'integrar-los a l'empresa, els vincula i solidaritza amb els treballs de conservació i manteniment posterior. I, com aquell que no fa la cosa, sense adonar-se, passen de comissió provisional a Junta permanent.

Home servicial, bondadós i honrat, mig capellà, mig franciscà, Lluís Ferrer és jovial, d'aspecte fràgil i parlar dolç. Alhora és un lluitador ferm i audaç, persuasiu i pacient. Una mostra de la seva humanitat i del seu respecte al proïsme és el fet que cada cop que finalitza una prospecció on s'han trobat restes humanes, per senzilles que siguin, ell proposa de fer una pregària. Tenint en compte l'humor anglès de Marià Ribas, la fèrtil imaginació d'Esteve Albert i l'agudesa de Jaume Lladó, l'escena resulta pintoresca.

És un home d'una profunda sensibilitat i una convençuda catalanitat. Des de l'inici d'Unió Democràtica de Catalunya, l'any 1931, ell forma part del primer nucli mataroní d'aquest partit que defensa els valors democràtics dintre d'una ètica cristiana i del nacionalisme català. Coneix membres destacats del partit. Fa especial amistat amb Miquel Coll i Alentorn.

Treballa de funcionari municipal a l'oficina d'abastaments i després com a corredor de cotó. Administra algunes cases i propietats de l'arquitecte Puig i Cadafalch, amb el qual manté relacions molt cordials. Tot i els seus problemes cardíacs, no deixa mai de sorprendre pel seu dina-

misme i la seva capacitat de treball. Deixa escrits una multitud d'articles, alguns llibres i els dos volums de la monografia *Santa Maria de Mataró*, compendi de l'estat de coneixements que aleshores es tenen sobre la parròquia.

Ferrer, nascut l'any 1909, passa la vida de postguerra fins que mor l'any 1970, fent captiri per a les obres de restauració a l'estil dels antics ermitans. Sovint deixa de pagar una factura pròpia per saldar-ne una altra d'alguna imatge restaurada que s'ha compromès a pagar algun benefactor que a darrera hora li falla.

Ferrer sempre inclou la creació del Museu Arxiu Arxiprestal com una realització més de l'Obra de Sant Francesc. El Museu Arxiu està confiat a l'Obra i n'és l'estatge oficial. Arribats a aquest punt, no és gens difícil endevinar que Ferrer és l'ànima de la primera època d'aquesta institució. Si ja hem comentat que l'Obra era tota ideada per ell, imaginem que el Museu Arxiu era la seva parcel·la més preuada. Aquest arxiver infatigable mai no ha estat un prohoms de la poderosa Junta d'Obra que s'ha de fer càrrec de la reconstrucció del temple. El deixen fer com a erudit local i continuador de l'obra del doctor Castellà. Els tres rectors que coneix i li toca tractar (Masó, Vancell i Pou) li tenen tota la confiança.

Portes endins, entre 1940 i 1946, Ferrer es dedica a recuperar i a agrupar en un sol arxiu tots els fons documentals de la parròquia. Recupera quan recull dels magatzems municipals, situats a l'antic convent de les benetes, documents que durant la guerra sortosament havien anat a parar-hi. Recupera quan refà l'Arxiu del Rector, dit de la torreta perquè havia estat instal·lat en una torre de la rectoria. Recupera quan demana a particulars, que havien estat responsables de confraries i administracions, el retorn a l'església dels conjunts documentals. Recupera quan afegeix al conjunt, els llibres procedents de la parròquia sufragània de Mata.

Agrupa quan recull en dues sales dels baixos de la rectoria vella teles, peces dels retaules destruïts i documents. Després trasllada bona part d'aquest incipient museu arxiu a la sala de Juntes o de l'administració del Roser, i finalment, l'any 1946, com ja hem comentat, concentra tot el material a la sala de l'antiga comunitat de preveres, on de fet ja hi ha un armari monumental de l'Administració de les Santes.

Ferrer condiona i classifica lligalls i pergamins, crea dues seccions obertes amb caire de

col·lecció. Manté correspondència amb l'Asociación Nacional de Archiveros, bibliotecarios y arqueólogos i amb diversos col·legues de renom. Coneix l'Arxiu Municipal, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el Diocesà i el de la Catedral de Barcelona, hi investiga, sempre cercant referències de Santa Maria o de les ermites.

Tant al periòdic *Mataró* com a la revista *Museu* publica articles que escampen la realitat del Museu Arxiu. Organitza exposicions com la d'«Art religiós», realitzada l'any 1948, i col·labora amb d'altres, com la de «Records de Roma» o la de «L'Any Marià universal». Impulsa la primera restauració de les teles de Viladomat de la Capella dels Dolors. L'any 1952 fa néixer una filial de l'entitat creant el Cercle d'Estudis Històrics Pare Rius, amb una conferència inaugural a l'escola Pia. Amb el cercle pretén impulsar l'estudi monogràfic i històric, però la idea no té més continuïtat, com tampoc la té la iniciativa de crear una secció d'estudis.

Una qüestió que només li comporta disgustos és la lluita per retornar a Santa Maria la vella imatge gòtica de l'Assumpció de Maria, que des de fa mig segle està dipositada al Museu Municipal. Les topades i les gestions resulten inútils, fins que un bon dia Ferrer descobreix a l'Arxiu el document original en què consta la propietat de l'Església i el dipòsit a favor del Museu. El 27 de desembre de 1952 la imatge es reintegra al temple.

D'afers d'aquesta mena i de menys transcendència, en podríem explicar un bon grapat. El que és important és que Ferrer no estalvia esforços, i en època de sequera cultural i cohibició general inicia camins, promou idees i manté la flama. Potser no arriba a consolidar massa coses, perquè precisament els temps no estaven per això, però ho deixa de tal manera que la letargia dels darrers seixanta i dels anys posteriors a la seva mort no enfonsen l'empresa. Ben al contrari: l'impuls de la represa de les activitats per part d'un nou equip de persones ve marcat per la deixa i el mestratge de Lluís Ferrer i Clariana.

LA SEGONA ETAPA

L'any 1970, en el funeral de Ferrer, mossèn Pou es compromet davant de la feligresia a publicar el manuscrit del segon volum sobre Santa Maria de Mataró que l'home ha deixat com a obra pòstuma. Un encert, perquè fa possible la plasmació en paper dels coneixements que Ferrer ha acumulat, al llarg de la seva vida, sobre la parròquia i el seu terme.⁵

L'obra es publica l'abril de l'any següent. Tot i això, s'enceta un període de tres anys d'incertesa i preocupació. La sala del museu resta tancada; les activitats i visites s'aturen; la correspondència que es rep a la rectoria a nom del Museu Arxiu no se sap on destinar-la i s'acumula com la pols a les vitrines. Presumiblement el rector espera que algun clergue assignat a la parròquia es faci càrrec de l'empresa.

Però, en iniciar-se l'activitat del Consell Pastoral, després de les vacances d'estiu de 1974, el rector transmet als seus membres la inquietud, i planteja la descurança del Museu Arxiu com a afer prioritari per resoldre. Gairebé accidentalment es dirigeix a Manuel Salicrú, jove membre del Consell, i li pregunta si vol fer-se'n responsable. Aquest, d'entrada, no diu que no. La prudència i la seva afició per la història fan que respongui amb un «M'ho aniré a mirar». Rafael Soler, home vinculat a la Confraria dels Dolors i també membre del Consell, s'ofereix a acompanyar Salicrú a la sala de l'Arxiu. Ell havia col·laborat amb Ferrer en la restauració dels Dolors i ara també està amoïnada per l'incipient abandonament del Museu parroquial.

L'últim dissabte d'octubre s'ho miren i es posen d'acord per tornar-hi set dies després. Queden atrapats matins i tardes dels dissabtes. Ficats enmig de volums i armaris, gairebé sense adonar-se'n, s'embranquen en l'aventura que avui ens ha portat fins a aquí: la consolidació del Museu Arxiu de Santa Maria.

Salicrú hi posa l'empenta, la passió per la història, el treball sota el prisma d'una visió ambiciosa, oberta i de futur. De la mà del seu pare, home molt ficat en les activitats de la parròquia, havia trepitjat des de petit les lloses d'aquell temple. Soler hi posa l'experiència, el coneixement de l'ens parroquial, l'estimació pels vestigis culturals i artístics i la preocupació per l'ordre i la restauració. Aquest tàndem reaviva les brases del projecte.

El primer que fan és deixar-se guiar pel sentit comú: endrecen una part dels materials que troben escampats i barrejats, separen unitats de biblioteca de documents d'arxiu, i dins d'aquests, separen volums enquadernats de lligalls solts. Folrat amb tapes de pergami, troben el "Promptuari substancial de tot lo que contenen los 37 plecs i llibres de l'arxiu del rector", compendi de documents que vénen a ser una mena de diari de navegació de rectors i vicaris des del segle xv al xix, recopilat l'any 1813.⁶

Amb el promptuari a les mans i els plecs numerats i repartits per la sala, i amb la il·lusió de qui resol positivament un trencaclosques o un joc de pistes, Salicrú i Soler descabdellen per recompondre els trenta-set lligalls, que formen l'essència de l'arxiu parroquial. Un cop refet l'antic arxiu del rector, ja no tenen aturador. Revitalitzen l'arxiu, ordenen la biblioteca i intervenen sobre els fons pertanyents a les antigues confraries.

L'any 1976 es restaura la sala de l'arxiu. Això permet pujar-hi el conjunt dels llibres sacramentals, columna vertebral del cos documental de la parròquia, conservat fins aleshores al despatx rectoral. Reben també el fons musical de l'Acadèmia Musical Mariana i els papers de la confraria de la Minerva.

Paral·lelament projecten una nova dimensió museística per al conjunt de l'església. Fan un nou planejament que es concreta molt aviat en la formació de les seccions monogràfiques de:

«Les Santes», que resumeix la tradició religiosa i popular de les patrones de Mataró. S'inaugura el juliol de 1976 i s'amplia dos anys més tard.

«El Roser», que incorpora una visió del barroc mataroní a l'entorn del magnífic retaule, obra d'Antoni Riera. S'inaugura l'any 1978.

«El Conjunt barroc dels Dolors», obra pictòrica d'Antoni Viladomat, l'obra artística més important que conserva la ciutat de Mataró. S'inaugura l'any 1979.

És del tot significatiu que tan sols al cap d'un any d'haver començat la tasca el nou equip del Museu Arxiu, volent deixar clar de què i de qui són hereus, empesos pel desig d'entroncar amb els orígens de la institució, ofereix a la població una exposició-homenatge dedicada a Lluís Ferrer i Clariana i, poc temps després, col·labora en les jornades de les arts catalanes obrint una exposició d'art sacre a la capella del Dolors.

Soler, Salicrú i la colla de feiners que es va afegint al projecte no creen cap museu arxiu, només li treuen dues paraules al que hi havia. Cau el mot «arxiprestal», perquè ja no representa l'àmbit real de Santa Maria. Cau el mot «històric», perquè ja és implícit en les paraules que encapçalen el nom de la institució.

Plegats viuen una fase vibrant del trajecte d'aquests cinquanta anys. Es tracta de redesco-

brir Santa Maria. Amb la conformitat de Mn. Pou, que desitja tenir en ordre l'orfebreria i els ornaments antics, els membres del novell equip, amb total llibertat de moviments, exploren espais, regiren armaris eternament tancats, amiden les sales del conjunt dels Dolors i es fiquen pertot arreu amb la caixa d'eines a les mans.

És cert que, primordialment, dediquen la primera època a les seccions de museu. Miquel Banchs aporta els treballs de fusteria, mentre que els germans Llinàs s'encarreguen de la lampisteria. Es renoven les instal·lacions, es porten amunt i avall vitrines i armaris, es col·loquen prestatgeries i quadres, i es fotografien totes les peces. En cinc anys, i per etapes, queden inaugurades les seccions del museu.

Les hores de tarda de dissabte passen plaents marcades pel so de les campanes. A la nau central de la basílica es reprèn el culte, se sent llunyà l'orgue i les estances fosquegen. És temps per dedicar a l'arxiu, temps per desxifrar el que hi ha darrera de la tinta ferrosa del paper. A l'abril de 1978 l'equip ja es veu amb cor de publicar una revista quadrimestral, creada per donar a conèixer els fons del Museu Arxiu i a la vegada per *promoure estudis d'història i de cultura*.

Quatre mesos abans de les primeres eleccions municipals de la nova democràcia, concretament el dia 3 de febrer de 1979, s'inaugura oficialment el renovat Museu Arxiu. El conjunt dels Dolors ha estat restaurat amb l'ajuda de la Caixa Laietana i l'Ajuntament. Les altres dues seccions estan a punt des de fa mesos. S'estableix una calendari de visites guiades i un horari de dissabtes per a la consulta de l'arxiu. S'edita la monografia sobre el retaule de l'altar major i l'ampliació del temple, obra de Marià Ribas i la seva filla Maria Dolça. Surten a la llum els números 3, 4 i 5 dels *Fulls*. Com es pot veure, 1979 és un any clau. Al setembre, el Museu Arxiu de Santa Maria rep el «Premi Pic» a la millor tasca de caràcter cultural.

Sorprèn que un equip reduït d'amics, moguts pel voluntarisme i la intuïció, treballi amb tanta efervescència i amb poc temps basteixi un museu amb tres seccions i un arxiu amb publicació periòdica. A més, no estalvia esforços per editar, organitzar exposicions i obrir portes. S'haurà d'explicar a les futures generacions que, amb l'adveniment de la democràcia, la febre associativa va pujar, el treball lliure i no remunerat era a l'ordre del dia, i les ganes d'apuntar-se a tot i fer coses per canviar-les corrien a la sang de la majoria

de catalans, ansiosos de recuperar el país. S'haurà d'explicar, perquè, si no, no s'entendrà.

Com qui no fa la cosa, a finals de 1979 l'equip està format per una bona colla. Han pujat al tramvia, també, quan iniciava el trajecte, en Carles Marfà, la Carme Espriu, en Miquel Sala, en Joan Castellà, l'Amadeu Pons, en Joaquim Aguilar, en Lluís Adan i l'Aureli Rugama. Una mica més tard en Pere Maria Ibern, l'Imma Caballé, en Josep Xaubet, en Joaquim Graupera, en Josep Lloansí, la Roser Salicrú i jo mateix. Més recentment, l'Enric Subinyà i l'Assumpta Zapata. No vull usar l'excusa tòpica del risc de deixar-se algú per no nomenar les persones. Avui aquí tots es mereixen ser esmentats.

Per descomptat que hi hagut més persones, estudiants i historiadors, restauradors i investigadors, que han anat passant per la casa i que han anat col·laborant i esperonant l'equip. Però les persones que ara he citat s'han implicat cadascú en major o menor grau, i amb major o menor temps de dedicació, en les decisions de l'entitat com a tal i en els treballs pròpiament arxivístics i museístics.

L'any 1981 s'adquireix la casa número 3 del carrer de Beata Maria, actual estatge de l'arxiu. Les noves instal·lacions, inaugurades parcialment el juny de 1985, permeten una ubicació externa a la parròquia però en connexió interna, consoliden les activitats i determinen una presència més activa en la societat mataronina. Paral·lelament l'equip ha promogut la restauració del campanar, del retaule del Roser i les obres de la teulada dels Dolors, per citar algunes de les actuacions més importants.

A la sala polivalent de la nova seu, es programen tres exposicions anuals de producció pròpia i se celebren les Sessions d'Estudis Mataronins, trobada i tribuna lliure d'historiadors, investigadors i estudiosos de Mataró i del Maresme. A la segona, tercera i quarta plantes es van rebent, tractant i conservant els documents. S'han microfilmats sèries d'alt interès històric; s'ha continuat classificant i inventariant la documentació; ha augmentat la secció de pergamins, plànols i gravats de manera considerable; creix sense aturador el nombre de volums de la biblioteca... Es fan els possibles per no caure en l'aclaparament d'aquell que es veu desbordat.

La relació amb els historiadors mataronins sempre ha estat cordial i de suport mutu. Només cal mirar les signatures dels articles dels *Fulls*.

El que dic hi queda ben palès. D'altra banda, mai no s'ha defugit la col·laboració institucional, la millor mostra de la qual és el Projecte Viladomat, materialitzat de cara a la ciutat el 27 d'octubre de 1990, de bracet amb el Museu Comarcal del Maresme.

Si bé a l'inici les persones de l'equip es deixen guiar per la mà de la intuïció, més endavant assistint a cursos i amb el pòsit que dona l'experiència, es llimen petites dificultats en l'aplicació dels criteris arxivístics i museístics bàsics. Les trobades periòdiques amb treballadors de museus com les de Montserrat i Montblanc, permeten contactar amb els entesos del sector. Així mateix amb el món dels arxius: dos membres del Museu Arxiu són socis fundadors de l'Associació d'Arxivers de Catalunya. Aquests contactes encomanen criteris de professionalitat a un equip que cada cop es va sentint més segur de les seves intervencions i més acompanyat d'amics i col·legues que valoren la seva tasca.

La implicació del Museu Arxiu en els afers de patrimoni cultural de la ciutat és també evident. Els editorials de la revista *Fulls* deixen constància de les preocupacions, els posicionaments, els projectes de col·laboració i les accions que l'entitat protagonitza en aquest sentit. Una de les més recents comeses, de la qual ens hem de sentir tots orgullosos, ha estat la feliç iniciativa de l'equip de treballar per sol·licitar la creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya per a Marià Ribas i Bertran, el gran mestre de l'arqueologia i la història d'aquestes contrades. El dia 17 d'octubre de 1995 se li va concedir el guardó. El senyor Ribas ha pogut gaudir en vida gairebé un any d'aquest merescut premi.

El Museu Arxiu ha superat la perillosa fase que s'obre quan es pensa «Santa Maria ja no és novetat». L'equip va redescobrir els vestigis de la parròquia durant els anys setanta i part dels vuitanta. L'estancament podia amenaçar la institució en un moment en què diverses persones, per raons ben diferents, van deixar la dedicació al Museu Arxiu. Penso que les vies de futur, tal com comentaré més endavant, estan obertes.

El Museu Arxiu de Santa Maria és de titularitat parroquial. L'equip actual, que incorpora llicenciats, professionals i persones d'oficis diversos, és totalment benèvol. L'any 1991 es constitueix com a associació cultural sense afany de lucre, més que res per aconseguir regularitzar la situació davant de les administracions. Aquesta associació, per conveni subscrit el mateix any amb

mossèn Pou, té cura de la gestió del patrimoni històric, artístic i cultural de la parròquia i, en conseqüència, de la gestió del museu arxiu. Els rectors, tant mossèn Pou com ara mossèn Colomer, deixen fer i, quan cal, posen els mitjans necessaris. Han delegat les seves funcions de salvaguarda en una institució que els honora.

En l'àmbit eclesial català, el model d'aquest museu arxiu parroquial és del tot original. Dit d'una altra manera: que una colla de laics vinculats més o menys a la parròquia duguin la funció cultural de protecció, tractament i difusió del patrimoni de la casa, a cotes serioses de professionalitat, no entra en cap esquema. Potser per això, un mal dia de fa uns quants anys, no es va poder signar el conveni d'incorporació del Museu Arxiu de Santa Maria a la xarxa de Museus de la Generalitat. Hauria estat un precedent difícil d'encaixar.

Els recursos de l'associació són generats per la pròpia activitat i per la venda de publicacions. Té conveni amb el Patronat Municipal de Cultura, i sol·licita periòdicament subvencions al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i ha tingut fins l'any 1994 ajuts per a la publicació dels *Fulls*. En fi, aquest equip és, per definició, un grup autònom sense duros que espigola el que pot de les engrunes pressupostàries de cultura.

Fins aquí el passeig per les dues èpoques de la institució. La primera, marcada per un perímetre polític i social tancat, per la carència cultural, la penúria econòmica i el treball personalista i reclòs. La segona és una espiral propulsada pels nous aires d'obertura política, de redefinició cultural i eclesial, de treball col·lectiu i projecció externa.

PARRÒQUIA I CIUTAT

Els temps han canviat molt si reculem encara més en els segles. La funció museu era impen-sable al darrer terç del XVIII, per exemple. En canvi la funció arxiu era imprescindible. Demà farà exactament dos-cents setze anys que el rector Damià Sumalla començà a redactar el seu Directori sobre l'estat de Santa Maria. Sabem, doncs, que l'any 1780 el clergat parroquial estava format per una vintena de capellans, a part dels quatre vicaris i el rector. Tots ells formaven un cos jerarquitzat de relacions complexes. La part del clergat que residia a la parròquia havia estat admesa per ajudar el rector perquè aquest, sol, no podia

ocupar-se de tot. Dotze eren els càrrecs: dos arxiviers, dos zeladors, un manner, un bossier, tres procuradors i tres oïdors de comptes.⁷

Ens consta que els arxiviers tenien atribucions importants, que no donaven l'abast i que s'enfrontaven sovint amb el rector per la manera de portar els afers. Havien de tenir al dia «els títols, llibres i papers fahents», «cadaun d'ells tinga una clau de l'Armari dels Depòsits i lo Rector tinga altra clau». Els documents, en paper o pergami, en forma de registre o de protocol, tenien un valor provatori inqüestionable. I és que la parròquia autenticava des de testaments fins a transaccions comercials, registrava des d'un baptisme fins al voluminós cobrament del delme, controlava des de les fundacions de misses fins al compliment pasqual de tot vilatà.

És curiós rellegir passatges d'aquella època. La feina d'arxiver era exercida com a càrrec per dos clergues que rebien una remuneració. No es podia badar perquè contínuament s'havia de reconsultar els arxius per expedir documents, preparar plets, cobrar censos, signar concòrdies... L'arxiu de la parròquia era una arxiu administratiu amb majúscules. L'arxiu existia perquè era una funció indispensable de la maquinària parroquial.

No ens podem estar de comparar aquella situació amb l'actualitat. La parròquia del segle XX genera, en proporció, menys documentació. Les seves competències s'han anat reduint, cada cop més, a les estrictament religioses.

Per tant l'arxiu d'una parròquia com la de Santa Maria és eminentment històric. El patrimoni documental té essencialment un valor cultural, en tant que és objecte d'investigació. El caràcter provatori i la vigència administrativa han perdut pes. I, actualment, almenys a Santa Maria, els arxiviers no són ni dos, ni clergues. Són una desena de voluntaris laics a qui s'ha confiat la responsabilitat de conservar el patrimoni artístic i cultural de l'església.

El segle XX ens ha dut un procés de secularització que ha capgirat el paper eclesial, de manera que l'ens parroquial ha anat perdent pes específic en els afers de la comunitat anomenada «poble» o «ciutat». És per això que avui es fa difícil entendre com, fins al segle XIX, la parròquia va ser el nucli orgànic de la vida social. A través de l'organització parroquial es canalitzaven les necessitats del dia a dia dels homes i les dones de la ciutat. La parròquia se'ns mostra com a ens aglutinant de primer ordre, sense la qual no en-

tendríem les bases estructurals de la vida urbana de les societats pre-industrials.

Els orígens de Santa Maria es fonen en la boira dels temps alto-medievals. No se sap si al mateix lloc on ara es troba l'església hi hagué el temple romà d'Iluro, però en el seu recinte s'han excavat enterraments cristians del segle IV o V. La primera documentació conservada que fa referència a la parròquia és del segle XI. L'evolució de la parròquia i de la població es trobaven estretament vinculades. Més endavant, ja en temps baix-medievals, al costat de l'estructura parroquial maduraria una estructura municipal que durant l'època moderna rebria el nom d'universitat, i de la qual el consistori aquí present fou el continuador.

Parròquia, comunitat i universitat van ser durant tot l'Antic Règim els ens interrelacionats d'un mateix grup humà cohesionat. És cert que van viure pugnes de poder i interessos diferenciats; és cert que la parròquia tenia prerrogatives sobre la universitat; és cert també que la universitat, com a organisme moralment defensor dels interessos de la comunitat, intervenia directament en afers relatius al clergat. Però sempre, amb diferències segons els segles, hem de veure la parròquia no com una estructura imposada, sinó com una unitat originada per la mateixa societat.

Amb aquest farcell de consideracions genèriques i fonamentades, l'afirmació que diu que a Santa Maria es concentra la vida passada dels mataronins de qualsevol condició, pren absoluta validació.

El fons anomenat «Arxiu del Rector» és un brollador d'informació sobre multitud d'aspectes de la vida quotidiana i col·lectiva dels ciutadans. Al manual del vicari Bonaventura Català es troba, per exemple, el detall de tot el pressupost de 1749 de l'Ajuntament de Mataró, amb apreciacions incloses. El memorial del rector Folquer és una descripció fresca i precisa de la vila als anys trenta del segle XVII, com no n'hi ha d'altra.

Del tresor documental que representa la sèrie completa dels llibres de registre d'òbits, baptismes i matrimonis en poden sortir tesis com la de Josep Ramis "Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Santa Maria de Mataró, durant els segles XVI-XVII i XVIII"⁸, on el buidat sistemàtic de la informació ens pot portar a seriosos estudis en camps com el sanitari, el demogràfic, l'etnològic o el genealògic.

Una incursió com la que va fer Joan Giménez en els inventaris, tot publicant després *Economia i societat. Mataró 1600-1639*⁹, és un exemple del que pot donar de si l'estudi dels fons notariais que es conserven a Santa Maria (testaments, inventaris, encants, contractes, capítols, causes, sentències...).

Però seria massa pretensions per la meua part que m'estengués en la relació de les sèries documentals i les seves possibilitats per a la investigació, en la llista d'historiadors que han consultat i consulten l'arxiu o en el conjunt d'obres que s'han gestat sota la teulada de l'estatge del carrer Beata Maria. Moltes publicacions d'història local de reconegut prestigi arrenquen de les fonts documentals de l'arxiu, i això ho diu tot.

ACTUALITAT DEL MUSEU ARXIU

L'actualitat d'aquesta institució es vertebrava en tres grans àrees funcionals: el museu, l'arxiu i el centre d'estudis.

El Museu

Els museus són l'índex de la memòria cultural que posseeix un poble. En els darrers decennis, el concepte de museu està experimentant transformacions importants com també està canviant la receptivitat del públic. S'està passant del dipòsit polsós d'objectes per al gaudi de l'erudit a l'equipament amb vocació pedagògica, dinàmic, obert a tota edat i condició.

Estar en aquesta sintonia no és fàcil. El museu de Santa Maria ho pretén malgrat la manca de recursos. S'han impulsat sempre tant activitats de conservació i restauració com d'estudi i exposició, bona part de les quals no s'haurien pogut portar a terme, òbviament, sense l'ajut d'altres institucions.

Abans de 1983 ja s'havien catalogat el total de mil tres-cents cinquanta-sis peces, una per una. Les seccions fixes de Les Santes, Els Dolors i El Roser ocupen uns 800 metres quadrats, escampats per diverses estances de l'església. Des de 1979, sense interrupció, cada primer dissabte de mes es fan visites comentades a les tres àrees i l'arxiu. Es concerten visites de grups a les hores i dies que convingui. Entre dues mil i tres mil persones passen anualment per aquestes seccions.

D'aquí vuit dies s'inaugurarà la quarta secció, vell somni de l'equip, l'anomenada Sala de

síntesi: repàs en paral·lel del més substancial de la història de la parròquia, de la ciutat i del país, on cada peça museística haurà de ser la producció d'un temps, la conseqüència d'una forma de veure la realitat, el botó de mostra de tota una època. Aquesta secció ocuparà justament la sala on Ferrer i Clariana va concentrar tot el material museístic i arxivístic l'any inicial de la institució, el 1946.

Però això no és tot. Les exposicions temporals, com els aparadors canviant de les botigues, s'han succeït per donar mobilitat, tot oferint patrimoni inèdit corresponent a col·leccions o sèries més desconegudes. Amb la sala polivalent de la planta baixa del carrer Beata Maria, inaugurada l'estiu de 1985, podríem dir que l'aparador se situa arran de vorera. Això facilita una política de difusió més audaç que a partir de 1992 es concreta en tres exposicions anuals. «Dibuixos de Mataró de Marià Ribas», «Les Santes: programes i cartells», «La nevada de 1962», «Els sants dels avis» són alguns títols.

L'Arxiu

Lluís Ferrer va subdividir l'arxiu en divuit seccions. Actualment l'ordenació general del dipòsit, que a més està donant cabuda a nous fons externs a la parròquia, es fonamenta en criteris moderns.

La col·lecció factícia de pergamins, els més antics dels quals daten del segle XII, formen un conjunt de més d'un miler. Procedeixen del fons parroquial i també de col·leccions patrimonials.

El conjunt que s'anomena «Església» conté els fons propis de la casa i ocupa 42 metres lineals de prestatgeria.

El bloc consignat com a «Notarial» recull la part de la documentació provinent de l'Escrivania de la Rectoria que no va ser incautada l'any 1862 i els documents propis d'aquest tipus de la parròquia. Ocupa uns tres metres lineals.

L'arxiu musical procedeix principalment de la Capella de Música i de l'Acadèmia Musical Mariana. Conté més de tres mil partitures i ocupa uns 28 metres lineals.

L'arxiu fotogràfic s'inicià de la mà del Sr. Joan Esquerra, amb el valuós donatiu, l'any 1978, de les fotografies de principis de segle del Sr. Spà Salarich. A partir d'aquí s'han donat a l'ar-

xiu més d'una desena de nous fons fotogràfics i de postals (positius en format paper i negatius en vidre i cel·luloide). Tot plegat, sense encara poder precisar el nombre d'imatges que es custodien, però segurs del caràcter inèdit de moltes d'elles, pensem que estem davant un dels arxius fotogràfics més importants de la ciutat, al qual s'incorporen continuadament imatges actuals, de la mà d'en Miquel Sala, el fotògraf de l'equip.

Amb la remarca «Patrimonial» anomenem tots els fons documentals particulars que procedeixen de famílies, empreses, botigues o entitats. En els darrers anys s'ha incrementat notablement aquest conjunt de manera que supera en volum el propi de l'Església: gairebé 50 metres lineals de prestatgeria. Enrich i Regàs, Viladesau, Milans del Bosch, Ballot, Matas, Pineda, Gualba, Salas, Puig, impremta Minerva, can Damià, fàbrica de can Marfà... són alguns dels fons d'aquest agrupament.

El conjunt «Folklore» conté uns dos mil goigs, mentre que la secció que fins ara hem anomenat «Impresos» (estampes, auques, planigrafia, gravats, etc.) està pendent de reestructuració.

Menció especial mereix un fons atípic. És el fons Joaquim Aguilar. De fet és un fons de fotocòpies de documents sobre el Mataró antic procedents d'arxius importants de Catalunya, especialment de les sèries de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La seva trajectòria investigadora ha portat l'incansable amic Aguilar a posseir carpetes plenes de documents inèdits que encara ningú no ha estudiat, sempre relacionats amb Mataró.

Però no tot el material és arcaic i passat. Com a bons arxivers, els membres de l'equip guarden els papers del Mataró d'ara, que serà, de fet i ben aviat, el Mataró del segle passat. Es conserven programes d'entitats, actes, festes, butlletins, tota mena d'impresos de propaganda comercial, revistes locals, papers de cadascuna de les convocatòries electorals des de l'any 1976, documentació pròpia de la institució i, per descomptat, els llibres i documents actuals que genera la parròquia de Santa Maria.

El Centre d'Estudis

El desembre de 1983 el Museu Arxiu va emprendre una nova línia d'actuació en el camp de la investigació. Aquesta nova línia li ha allargat el nom (Centre d'Estudis Locals de Mataró) i l'ha compromès a ser decididament un fòrum d'història local. Per altra banda, imitant la inicia-

tiva que Ferrer havia tingut creat el Centre d'Estudis Històrics Pare Rius, el Museu Arxiu, a partir d'una iniciativa de Pere Maria Ibern, va convocar una sessió d'estudis la primavera de 1984. Aquesta va ser la primera. Les dotze primeres sessions han produït 158 comunicacions, publicades any rera any.

Les més de quinze conferències i taules rodones organitzades des de 1982, coincidint amb efemèrides i/o convidant historiadors de reconeguda vàlua a presentar treballs recents, són també ingredients per fer créixer un centre d'estudis. Es mira d'organitzar la biblioteca i l'hemeroteca de manera que s'incideixi més en l'endreça i el servei de consulta de publicacions de caire local. Però la tribuna per excel·lència dels amants de la història local és la revista que s'edita des de 1978: la revista *Fulls*.

Fulls és una revista quadrimestral, amb divuit anys de vida, 56 números, 295 articles d'història local, 91 articles de documentació i recursos, més de 80 estudiosos col·laboradors, 143 entitats d'intercanvi i molts subscriptors. Es fa ressò puntual i crític de les notícies en l'àmbit del patrimoni cultural mataroní i comarcal. Alguns números, pel seu caràcter gairebé monogràfic, són veritables estats de la qüestió sobre el tema. Recordo el 14 sobre els carmelites descalços de Sant Josep, el número 11 sobre Antoni Comas, o el 49 sobre «El Diari de Mataró entre els anys 20 i 30».

Els primers *Fulls* són mecanografiats, amb aroma d'ingenuïtat, amb declarada projecció d'obertura i autoexigència. Un exemple: en el número 2 es situa objectivament l'autèntica història del culte a les Santes. La revista, sempre enllestida de forma modèlica a la Copisteria Castellà, que a partir del número 13 canvia el format, es manté en aquell to intermedi que la caracteritza: el to divulgatiu, tan llunyà de l'erudició com de la flonjor científica. El to interdisciplinari, llunyà de l'especialització excessiva.

Els *Fulls* van significar, a l'inici, la represa del tractament de temes i polèmiques en el camp de la historiografia local que havien quedat massa temps arraconats, en l'anèmia cultural dels dècenns recents. Es va posar tot damunt de la taula, a poc a poc i fent servir el garbell dels criteris històrics del moment. La publicació local *Fulls*, per la seva constància i la seva qualitat, és una revista definitivament consolidada i, utilitzo una paraula sorgida de la boca d'historiadors i amics, sorprenent.

Només hi ha un precedent dels *Fulls* com a revista d'història local de caire generalista. Es tracta del butlletí cultural de la Secció d'Història i Arqueologia del Museu. El nom de la publicació és *Museu*. La periodicitat era bimensual. Van sortir catorze números entre gener de 1948 i febrer de 1950. En format de circular reproduïda a multicopista, amb 300 exemplars de tiratge, és, pel seu contingut, una de les publicacions de més alçada intel·lectual de les generades a la ciutat. Hi col·laboraven personalitats com Puig i Cadafalch. Els articles són encara obligada cita de referència. Tant de bo hagués estat una revista de llarga durada, perquè encetava una manera exemplar de fer conèixer la història. En un ofici del dia 1 de març de 1950, l'alcalde Antoni Cabot comunicava a la secció la suspensió de *Museu*. El fet és que estava redactada en català.

VIES DE FUTUR

Per acabar aquest feix d'apreciacions, deixeu-me que, en clau de futur, apunti vies d'actuació, guiant-me per les tres funcions més genèriques d'un museu arxiu: recollir, conservar i servir.

Recollir

El crèdit que genera el Museu Arxiu de Santa Maria en la població ha repercutit directament en el fet que persones particulars hagin aportat objectes, llibres i documents de tota mena. Queda clar que l'arxiu és viu, que cal ser previsor i que cal comptar amb prestatgeries per als nous ingressos.

Des del mateix novembre de 1974, no s'ha parat de rebre donatius. La secció d'«Actualitat» dels *Fulls* els registra fidelment, sempre que el donant no hagi volgut quedar en l'anonimat. Aquí sí que és infactible fer la llista i no deixar-se ningú. Entre d'altres coses perquè, fent el buidat exhaustiu, únicament dels donatius o dipòsits que consten escrits, en surten més d'un centenar.

Es continua demanant a la ciutadania el gest amable de conservar vestigis del passat: documents, fotografies, llibres, missals, estampes, programes... Des del Museu Arxiu es fa córrer la veu entre les famílies, les entitats i les empreses perquè facin donació dels seus papers antics. No hem de menysprear el que tenim. Probablement els estudiosos del segle XXI agrairan la nostra feina de rescat de paper. Vés a saber si per a ells el paper serà un vestigi del passat.

Conservar i descriure

Jo crec que el gran repte que té la institució és encara la tòpica feina de formigueta que se'ns atribueix als arxivers, aquella que es fa amb la complicitat del silenci i les hores llargues perdudes o, segons com, guanyades.

En primer lloc cal aprofundir en l'estudi de l'òrgan generador de la documentació-mare d'aquest arxiu. Es coneix molt poc la trama i la dinàmica d'una parròquia a les èpoques medieval i moderna. S'intueix la complexitat d'aquest micromón eclesial, però els cercles acadèmics, sovint deslligats del país, no n'han produït historiografia. Recentment a Catalunya s'han publicat treballs que podem considerar pioners en aquest camp. Destaca el de Joaquim Maria Puigvert que estudia el sistema parroquial a partir de la consuetud de Riudellots de la Selva de 1763.¹⁰

És bàsic conèixer l'estructura parroquial per entendre la documentació que tenim a les mans. I al revés, la recerca sobre la documentació de l'arxiu del rector, de les confraries, de la comunitat de preveres, etc. és la que ens ha de dur al coneixement que desitgem per definir un quadre de classificació ajustat a la realitat de l'organisme parroquial.

Ens calen estudis com el de Marià Ribas, publicat a *Museu*, sobre l'història de la comunitat i els rectors del temple¹¹, o com el de Roser Salicrú, al número 30 de *Fulls*¹², on s'engruna capítol a capítol el directori del rector Sumalla de l'any 1780.

Ens cal arribar un dia a poder oferir els instruments bàsics que descriguin el contingut del que tenim a l'arxiu. Una guia completa que reculli el quadre dels fons dipositats, els quadres de classificació de cada fons, els inventaris de les sèries i els catàlegs més detallats d'alguna d'elles. Aquest dia està molt lluny. Mentrestant s'hauria de becar gent qualificada per ordenar i descriure fons o seccions. Els pergamins estan esperant, el fons de la impremta Minerva i la secció de l'obra de l'església també, l'arxiu musical igualment... i no parariem.

Servir

Sota d'aquest verb s'amaga el ser o no ser d'un equipament cultural com el Museu Arxiu. Disposar d'un horari de consulta obert al públic, exposar, difondre, facilitar l'intercanvi d'experiències, promoure estudis, publicar...

En projectar una política de difusió, cal fugir de la cripticitat i cercar ser originals. El rigor no ha de ser sinònim d'avorriment. Cal buscar la col·laboració institucional per apropar la cultura a la societat planificant actuacions globals. Aquesta ciutat està mancada, per exemple, d'un servei educatiu, que podria acostar el patrimoni cultural a escoles i instituts, de forma cohesionada, oferint itineraris guiats, visites comentades i tallers d'història al Museu Comarcal, l'Arxiu Comarcal i al Museu Arxiu de Santa Maria.

Caldria destinar més esforços a promoure estudis sobre els arxius i museus de l'Església. En aquests darrers anys, tant des de l'administració com des dels col·lectius de professionals, s'ha fet molt per avançar en el camp de l'arxivística i la museística, però en l'àmbit eclesiàstic les passes no han estat tan ràpides.

A la comarca són meritoris els esforços que algunes parròquies estan fent o han fet per posar a disposició dels ciutadans els seus fons. Coneixem el cas exemplar de Llavaneres, l'inventari de Sant Martí d'Arenys de Munt, el de Dosrius, el d'Alcella, el de Vilassar de Dalt... El Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró no és un model a imitar, perquè cada parròquia té els seus trets específics. Però cal caminar cap a institucions polivalentes i interdisciplinàries, que siguin centres de patrimoni que exposin i difonguin els testimonis de la història, la cultura i la natura de cada localitat, per optimitzar els escassos recursos materials i els inestimables esforços humans.

A Mataró, ara que s'ha ampliat l'espai expositiu; ara que s'està a punt d'inaugurar l'equipament arxivístic de Can Palauet, que inclourà l'arxiu comarcal i el municipal; ara que estrenarem nova biblioteca; ara que s'està parlant de nous museus, com el de la ràdio o el de la maquinària tèxtil; ara que el barri antic va prenent forma i es va cosint la ciutat moderna, potser va essent el moment de marcar-se fites ambicioses que facin que d'aquí un decenni es pugui parlar de Mataró com d'una ciutat respectuosa amb el patrimoni artístic, arquitectònic, museístic i documental, una ciutat que estima el seu passat amb diversificació cultural, serveis educatius, sales de consulta i sales d'exposicions dignes.

Potser també és ara un bon moment per demanar el retorn a la ciutat de dos fons documentals que haurien de conservar-se aquí i que per diferents motius van ser traslladats a Barcelona: el fons de la comptadoria d'hipoteques i el fons notarial mataroní dels segles xv al xviii, que roman als dipòsits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Per a mi ha estat un privilegi gaudir d'aquest espai i d'aquesta tribuna. Us confesso que una motivació molt gran i molt especial ha guiat la preparació d'aquesta conferència: el desig de retre homenatge a totes les persones que, sempre anònimes, sempre modestes, han fet i fan possible el Museu Arxiu, i a totes les persones que han donat i donen suport a aquest projecte.

Del llibre d'honor del Museu Arxiu, que recull les impressions i la signatura de les persones més importants que el visiten, extrec la següent anotació de gener de 1984, escrita pel senyor Max Cahner, aleshores conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Amb ella acabem, doncs, com hem començat, amb una cita

que parla de ciutat, de personalitat, d'empenta, d'esperonament. Hauran passat anys, però el futur sempre ens espera:

«Mataró ha sabut estimar la seva història i fet la meravella d'aquest Museu Arxiu de Santa Maria. És un conjunt com pocs he vist a Catalunya i es mereix que hom li doni suport i que sigui conegut per tots els catalans. El que els historiadors ens han fet saber, que el Mataró dels segles xvii i xviii era la segona ciutat de Catalunya i la de més empenta, es veu visitant aquest museu. Cal felicitar de cor els que tan bé ho han sabut conservar, restaurar i exposar».

Moltes gràcies !

Nicolau Guanyabens i Calvet

NOTES.

1.- Les informacions d'aquest parlament pel que fa a la història del Museu Arxiu de Santa Maria, han estat extretes del buidat exhaustiu de la documentació generada per la pròpia institució i de les inestimables explicacions orals de les persones que, d'una forma o altra, estan o han estat vinculades al Museu Arxiu.

Per a la comprensió de la primera etapa del Museu Arxiu (1946-1970) han estat molt valuosos els testimonis escrits que es recullen en els articles següents:

SANTIAGO MARTÍNEZ I SAURÍ, «Record de Lluís Ferrer i Clariana», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996) pp. 6-12.

JAUME LLADÓ I FONT, «El Museu Arxiu de Santa Maria, cinquanta anys ja!», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996) pp. 13-17.

ESTEVE ALBERT I CORP, «Record i homenatge a Lluís Ferrer i Clariana», al periòdic *Mataró* de 24 de desembre de 1970.

LLUÍS FERRER I CLARIANA, «El Museu Arxiu parroquial de Santa Maria», «L'obra de Sant Francesc: crònica dels deu primers anys d'actuació», «Museu i Arxiu Històric Arxiprestal de Mataró». (Els tres articles estan publicats a la Secció «Documentació» de la revista *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996) pp. 33-54.

2.- LLUÍS FERRER I CLARIANA, «Cal respectar i restaurar el nostre patrimoni antic», a *Museu* (1949) p. 10.

3.- Els rotatius periòdics locals del moment no esmenten aquesta inauguració. Només a la revista de Santa Maria *Parròquia* (febrer de 1946), p. 7, trobem una referència de l'acte.

4.- SANTIAGO MARTÍNEZ I SAURÍ, «Record de Lluís Ferrer i Clariana», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996) p. 12.

5.- Es tracta de LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*, Volums I i II (1968 i 1971).

6.- Aquest promptuari es troba al Museu Arxiu de Santa Maria (= MASM), Església 2, Arxiu del Rector, plec núm. 48.

7.- El Directori del rector Damià Sumalla es troba a MASM, Església 2, Arxiu del Rector, plec núm. 36.

8.- JOSEP RAMIS I PUJOL, "Aspectes sanitaris de l'arxiu parroquial de Santa Maria de Mataró, durant els segles xvi-xvii i xviii", 1994. (Tesi dirigida per Jacint Corbella i Corbella, presentada per l'autor a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona).

9.- JOAN GIMÉNEZ I BLASCO, *Economia i societat. Mataró 1600-1639*, Accèssit al Premi Iluro 1983 (Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, 1984).

10.- JOAQUIM M. PUIGVERT I SOLÀ, *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*, Premi Francesc Carreras i Candi (Barcelona, Fundació Vives i Casajoana, 1986).

11.- MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «Breu historial de la comunitat i rectors del temple parroquial de Santa Maria de Mataró», a *Museu* (1949), pp.101-111.

12.- ROSER SALICRÚ I LLUCH, «El Directori del Pàrroco de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle xviii: Santa Maria de Mataró», a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (gener 1988), pp. 10-35